

Qafar Qəribin Şeirlərində İşlənmiş Tabesiz Mürəkkəb Cümlələr: Giriş və Nəzəri Kontekst

¹ Elburus Vəliyev

<https://doi.org/10.69760/gsrh.0250205018>

Xülasə:

Qafar Qəribin şeirlərində Azərbaycan dilinin fonetik, leksik, morfoloji və sintaktik xüsusiyyətlərini əks etdirən çoxsaylı nümunələr mövcuddur. Onun poetik dili dialektizmlər, onomastik vahidlər, neologizmlər və arxaizmlərlə zəngindir. Lakin sərbəst şeir formasında yazması və fikirlərini fəlsəfi müstəvidə ifadə etməsi səbəbindən ədəbi dil normalarına bəzən tam riayət olunmur.

Aparılan müşahidələr göstərir ki, şairin yaradıcılığında tabesiz mürəkkəb cümlələr az, qarşılaşdırma, səbəb-məqsəd və zaman əlaqəli cümlələr isə daha çox işlədilmişdir. Tabeli mürəkkəb cümlələrdən əsasən səbəb-nəticə, qarşılaşdırma və tamamlıq budaq cümlələri istifadə olunur. Ümumilikdə, Qafar Qəribin yaradıcılığı dil baxımından geniş tədqiqata layiqdir.

Açar sözlər:

Azərbaycan dili, Qafar Qərib, tabesiz mürəkkəb cümlələr, sintaktik xüsusiyyətlər, poetik dil

Klassik Tədqiqatların İcmalı

Əvvəlki araşdırmalarımızda klassik Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri — İmadəddin Nəsimi, Şah İsmayıl Xətayi, Məhəmməd Füzuli, Həbib, Kişvəri və digərlərinin yaradıcılığının dil xüsusiyyətləri elmi təhlilə cəlb olunmuşdur. Bu müəlliflərin əsərlərində işlənmiş nitq hissələrinin morfoloji xüsusiyyətləri barədə bir sıra maraqlı məqalələr dərc edilmişdir. Bununla belə, gənc və orta nəsil şairlərin dil yaradıcılığına nisbətən az diqqət yetirilmişdir.

Əvvəlki Tədqiqatların Çərçivəsi

Dilçi alimlər və magistrantlar əsasən daha tanınmış müəlliflərin — Səməd Vurğun, Nəbi Xəzri, Bəxtiyar Vahabzadə, Rəsul Rza, Anar, Məmməd Araz, Cəlil Məmmədquluzadə, İlyas Əfəndiyev və digərlərinin əsərlərinin dil xüsusiyyətlərini araşdırmışlar (Babazadə & Qənbərov, 2025). Lakin Naxçıvan ədəbi mühitində formalaşmış şairlərin yaradıcılığı bu baxımdan az öyrənilmişdir.

Tədqiqatın Məqsədi və Yanaşması

¹ Vəliyev, E. PhD in Philology, Associate Professor, Nakhchivan State University. Email: elburusveliyev79@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1462-305X>.

Bu elmi boşluğu doldurmaq məqsədilə biz Naxçıvanda yaşayıb-yaratmış şairlərin əsərlərindəki dil xüsusiyyətlərini araşdırmaq məqsədini qarşıya qoyduq. Bu istiqamətdə silsilə tədqiqat məqalələri hazırlanmışdır.

İlk mərhələdə mərhum, otuza yaxın kitab müəllifi **Vaqif Cəfər oğlu Məmmədovun** yaradıcılığı təhlilə cəlb edilmiş, ardınca **Əbülfəz Muxtarov, Xanəli Kərimli** və **Elxan Yurdoğlunun** əsərləri üzrə tədqiqatlar aparılmışdır.

Hazırkı mərhələdə diqqət **orta nəsil şairi Qafar Qəribə** yönəlmişdir.

Qafar Qəribin Yaradıcılıq Portreti

Qafar Qərib gənc yaşlarından yaradıcılığa başlamış, 1999-cu ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 28 oktyabr 2000-ci il tarixli sərəncamı ilə Fərdi Prezident təqaüdünə layiq görülmüşdür (Əliyeva, 2023). O, bir çox şeir və publisistik müsabiqələrin qalibidir.

Şairin əsas əsərləri: *“Gözlərsən məni”*, *“Gözümə döydüyüm şəkil”*, *“İçimizdəki qəhrəman”*, *“Dünya üç bucaq imiş”*, *“Göydən üç alma düşdü”*, *“Vətən daşdan başlayırmış”* və nəsr janrında *“İki qapı arasında”*.

Onun səkkizinci kitabı *“Qədim – Yeni Naxçıvan”* adlanır və şeir-foto albomdan ibarətdir.

Bu araşdırmanın məqsədi Qafar Qəribin həyatını deyil, **şairlərindəki sintaktik quruluşu**, xüsusilə **mürəkkəb cümlə növlərinin işlənmə xüsusiyyətlərini** tədqiq etməkdir.

Mürəkkəb Cümlə Haqqında Qısa Nəzəri Məlumat

Yazılı və şifahi nitq sadə və mürəkkəb cümlələr əsasında formalaşır. Cümlə — bitmiş fikri ifadə edən, müəyyən intonasiya və qrammatik əlaqə ilə birləşmiş bir və ya bir neçə sözdən ibarət vahiddir (Qasımova, 2018).

Sadə cümlə yalnız bir mübtəda və bir xəbərdən ibarət olur və bir fikri ifadə edir.

Mürəkkəb cümlə isə iki və ya daha artıq sadə cümlənin məna və qrammatik cəhətdən birləşməsi nəticəsində formalaşır.

Nümunə:

Adil mağazaya getdi, lakin istədiyi şeyi ala bilmədi. — səbəb əlaqəli tabesiz mürəkkəb cümlədir.
Adil mağazaya getdi, lakin mağaza bağlı idi. — ardıcılıq əlaqəli mürəkkəb cümlədir.

Bu cür cümlə növlərinin şairin yaradıcılığında necə işlədiyini araşdırmaq növbəti hissədə əsas təhlil istiqaməti olacaqdır.

Mürəkkəb Cümlələrin Nəzəri Təsnifatı

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, mürəkkəb cümlə anlayışı Azərbaycan dilinin sintaktik sistemində mühüm yer tutur. Əlavə olaraq vurğulamaq lazımdır ki, mürəkkəb cümlələr iki əsas qrupa bölünür: **tabesiz** və **tabeli mürəkkəb cümlələr** (Qasımov, 2018).

Tabesiz Mürəkkəb Cümlələr

Tabesiz mürəkkəb cümlə müstəqil mənaya malik iki və ya daha artıq sadə cümlənin birləşməsi ilə yaranır. Bu cür cümlələrdə komponentlər qrammatik cəhətdən bərabərhüquqludur və hər biri ayrıca işləyə bilər. Məsələn:

“Qapı açıldı, içəri naməlum bir adam daxil oldu.”

Bu cümlədə komponentlərdən heç biri digərinə tabe deyil; hər iki fikir müstəqil şəkildə ifadə olunub. Buna görə də belə cümlələr **tabesiz** adlanır (Yaqubov, 2021).

Tabesiz mürəkkəb cümlələrdə sadə cümlələr bir-birinə əsasən **tabeetməyən bağlayıcılar** vasitəsilə bağlanır: *ya, ya da, amma, ancaq, lakin, yəni, və, da, də, gah, gah da* və s.

Bəzən isə bu əlaqə **məna bağlılığı** ilə yaranır. Ən geniş işlənən məna əlaqələri bunlardır:

- **Ardıcılıq əlaqəsi**
- **Zaman əlaqəsi**
- **Aydınlaşdırma əlaqəsi**
- **Səbəb–nəticə əlaqəsi**
- **Qarşılaşdırma əlaqəsi**

Tabeli Mürəkkəb Cümlələr

Tabeli mürəkkəb cümlələrdə komponentlər arasında asılılıq mövcuddur. Bir cümlə əsas, digəri isə ona tabe olur. Bu bağlılıq əsasən **tabeedicilər bağlayıcılar** vasitəsilə yaradılır: *ki, sa/sə, ondan ötrü ki, ona görə ki, çünki* və s. (Abdullabəyova, 2022).

Bəzən belə cümlələr **bağlayıcısız** da formalaşa bilər.

Nümunə:

“Arzum budur gözümdə dikəmə gözüne, danışanda qulaq asam sözünə.”

Bu nümunədə ikinci komponent birincinin arzusunu tamamlayır və cümlələr arasında **tabelilik** əlaqəsi vardır.

Tədqiqatın Praktiki İstiqaməti

Bu mərhələdə nəzəri təsnifatın məqsədi yalnız ümumi çərçivə verməkdir. Əsas diqqət Qafar Qəribin şəirlərində mürəkkəb cümlələrin, xüsusilə **tabesiz bağlayıcısız cümlələrin** necə və hansı məna əlaqələri əsasında qurulduğunu müəyyənləşdirməyə yönəlmişdir.

...Fontonları bir yaraşlıq.
Xiyabanlar çiçək açır.
Hər bir küçə ətir saçır,
Didərgindir dərd, qəm, kədər
Gül qoxuyan güllü şəhər.

...Burda həsrət saralıbdır,
Hüzn, kədər, qəm solubdur.
...Bu gördüyün Şahbuzdur,
Bulaqları bumbuzdur...

...Sizin üçün qərənfillər ağlayar,
Cəmi vətən qara örpək bağlayar.
“Balam” deyə sinəsini dağlayar,
Odlar yurdu Azərbaycan, şəhidlər!

...Yalnız Qarabağdır məni yaşadan,
Vermərəm yadlara Qarabağımı.
...Düşmənlər yurdunda meydan sulayır,
Məzarlar üstündə tonqal qalayır.
...Türkün torpağını tülkkü taladı,
Gərək nöqtə qoyaq bir daha bu işə
Haydı qoç igidlər, haydı döyüşə!!!

...Vətən eşqi qəlbimizdə
Daim yanan çıraqdır.
Başqa silah tanımırıq,

Namus bizə yaraqdır.
Heç bir zaman əyilməyən
Millətimiz var olsun!
Sınaqlardan mətin çıxan
Dövlətimiz var olsun!

...Həyatda səfa yoxmuş,
Bu sadan şəfa yoxmuş.
Səndən nahaq incidim
Dünyada vəfa yoxmuş.
...Mənə bir qələm qaldı,
Dərd getdi, ələm qaldı,
Buna da şükür, Allah,
Borc bitdi, sələm qaldı.

...Tanrım, dərgahına açılıb əllər,
Tək sənə sevginə möhtac bu ellər.
Hey səni səsləyir, zikr edir dillər –
Qırma insanların güvənlərini
Sev, sevdin, sevindir güvənlərini.

...Ağlamıram, göz yaşımı udmuşam,
Hıçqırığımı ürəyimdə boğulub.
Yaşamağın dadı qaçıb neyləyək?!
Vallah, hər kəs nəyə isə boğulub.

...Günəş batır, zülmət olar,

Canlı, cansız nə var yuxular.

...Gecə keçər, baxıb durram,

Özümə min sual sorram,

Xəyallarda qəsr qurram,

Baş olmamış yuxular.

...Alova atılan pərvanə kimi,

Dəniz hey çırpılır saf qayalara.

Sular aşığı olub – məhəbbətini

Bildirmək isəyir lal qayalara.

...Mən qoydum ortaya ayrı-düşümü,

Gördüm dərd dağımı, sevgi düzüümü.

Eşq ilə düzdüyüm o söz düzüümü

Gülüm, ürəyinə ytdı, yatması.

...Gülüm, sən qiyətini

Məndən qeyri kimsə bilməz.

Düzü, sən gözüllüyün

ağla sığmaz , gözə gəlməz.

...Yasa batıb bağça-bağlar

Göylər nəyə çəkib ağlar.

Fikirlidit yenə dağlar

Yəqin, məni düşünmüşən.

...Ağlamıram, göz yaşımı udmuşam

Hıçqırığımı ürəyimdə boğulub.

Yaşamağın dadı qalıb, neyləyək?!
Vallah, hər kəs nəyə isə boğulub.

...Hiylə istər, gəlib soxul qoynuma,
Mən də düşüm kələyinə, oynuna...
Gözəl, dola hörüyünü boynuma
Qoy desinlər: bu da belə boğulub.

...Günəş batır, zülmət olar,
Canlı, cansız – nə var yatar.
Qaçaq düşər gözlərimdən,
Məni tapmaz yuxular.
Belə keçər, baxıb durram,
Özümə min sual sorram.

...Xaincə aldatdın, sən atdın məni,
Sən yazdın bəxtimə dumanı, çəni.
Daha sevənmirəm, sevmirəm səni,
Çək bağla qəlbinə keçən keçidi.

...Sən getdin, yanağımda
göz yaşım şırım açdı.
Sən getdin, sevinc məndən
lap qorxdı, kənar qaçdı.

...Sənsiz bu yerlərə payız tez gəlib,
O vədə yerimiz od tutub yanır.

Salxım söyüdlərin başı aşağı

Sanki əvəzinə onlar utanır.

...Şeirim də mənimlə eyni dərdədir...

Qəlbimiz bir böyük kədər yuvası.

İllərdir göynədir ürəyimizi,

Vyetnam, Qarabağ, Əfqan davası.

...Bayram oldu, açılmadı ürəyim,

Fikrim qalıb qaçqınların yanında.

...Arzularım gözlərimdə yaş olub,

Bayram günü ağlayacam deyəsən.

Qafar Qəribin Şeirlərində Bağlayıcısız Tabesiz Mürəkkəb Cümlələrin Təhlili

Nümunələrin izahına və şərhinə keçək.

I bənddə: “Fontonları bir yaraşıq. Xiyabanlar çiçək açır.” – bu, **zaman əlaqəsi** ilə formalaşmış bağlayıcısız tabesiz mürəkkəb cümlədir. “Hər bir küçə ətir saçır, buna görə də burdan şəər də qaçır” – **səbəb əlaqəli** tabesiz mürəkkəb cümlədir. “Didərgindir dərd, qəm, kədər; gül qoxuyur güllü şəhər.” – burada da **səbəb-nəticə əlaqəsi** özünü göstərir: güllü şəhər gül qoxuduğuna görə qəm, dərd və kədər uzaqlaşır.

II bənddə: “Burada həsrət saralıbdır, hüzn, kədər, qəm solubdur.” – bu da **səbəb-nəticə əlaqəli** tabesiz mürəkkəb cümlədir.

III bənddə: “Bu gördüyüm Şahbuzdur, bulaqları bumbuzdur.” – **zaman əlaqəli** bağlayıcısız tabesiz mürəkkəb cümlədir.

IV bənddə: Müəllif şəhidlərə müraciətlə yazır: “Sizin üçün qərənfillər ağlayar, cəmi vətən qara örpək bağlayar.” – burada **eyni zamanlıq əlaqəsi** ilə formalaşan tabesiz mürəkkəb cümlə mövcuddur.

V bənddə: “Qarabağı heç kəsə vermərəm, çünki məni yaşadan odur.” – bu cümləni sadə formaya saldıqda da **səbəb əlaqəsi** qorunub qalır.

VI bənddə: “Düşmənlər yurdunda meydan sulayır, məzarlar üstündə tonqal qalayır, türkün torpağını tülkü talayır.” – burada üç cümlə var. Birinci və ikinci cümlələr həmcins üzvlü sadə

cümlələrdir, üçüncü ilə birləşərək **ardıcıl zaman əlaqəli** bağlayıcısız tabesiz mürəkkəb cümlə əmələ gətirir.

VIII bənddə: “*Namus bizə yaraqdır, başqa silah tanımırıq.*” – bu cümlələr **səbəb-nəticə əlaqəsi** ilə formalaşmışdır.

X bənddə: “*Səndən nahaq incidim, dünyada vəfa yoxmuş.*” – burada **qarşılaşdırma** məzmunu olsa da, **güzəşt** məzmunu daha güclüdür.

XI bənddə: “*Mənə bir qələm qaldı, dərd getdi, ələm qaldı. Buna da şükür, Allah! Borc bitdi, sələm qaldı.*” – burada ilk iki misra arasında **ardıcılıq əlaqəsi**, növbəti misralarda isə (xüsusilə “Borc bitdi, sələm qaldı”) **qarşılaşdırma əlaqəsi** müşahidə olunur.

XII bənddə: İlk iki misrada “*Tanrım, dərgahına uzanıb əllər, tək sənin sevginə möhtac bu ellər*” – **zaman əlaqəsi**, sonrakı üç misrada isə “*Hey səni səsləyir, zikr edir dillər, qırma insanların güvənlərini, sev, sevdin, sevindir güvənənləri*” – **səbəb-nəticə əlaqəsi** vardır. Yəni insanlar daim Tanrını çağırıqları və zikr etdikləri üçün O’ndan mərhəmət diləyirlər.

Növbəti bənddə: “*Ağlamıram, göz yaşımı udmuşam, hiçqırığım ürəyimdə boğulub*” – şərhə ehtiyac yoxdur; bu, iki sadə cümlə arasında **səbəb-nəticə əlaqəsi** ilə formalaşan tabesiz mürəkkəb cümlədir.

Bu bəndin ikinci misralarında “*Yaşamağın dadı qaçıb, hər kəs nəyə isə boğulub*” – burada **ardıcıl zaman** əlaqəsi müşahidə olunur, eyni zamanda qismən **səbəb məzmunu** da hiss olunur.

“*Günəş batar, zülmət olar. Canlı, cansız nə var, yuxular.*” – bu cümlələr arasında **ardıcılıq əlaqəsi** mövcuddur.

“*Qaçaq düşər gözlərimdən, məni tapmaz yuxular.*” – sadə və əvvəlki ardıcılıq əlaqəli tabesiz mürəkkəb cümlələr arasında **qarşılaşdırma əlaqəsi** yaranır. Yəni “Günəş batar, zülmət olar, hər kəs yatar, ancaq mənim gözlərimdən yuxu qaçar.”

“*Gecə keçər, baxıb durrəm, özümə min sual sorram.*” – **ardıcılıq əlaqəsi** ilə formalaşmış bağlayıcısız tabesiz mürəkkəb cümlədir.

“*Alova atılan pərvanə kimi saf qayalara çırpınır, sular onlara aşiq olduğu üçün öz məhəbbətlərini lal qayalara bildirir.*” – burada **qeyri-zamanlılıq (eyni zamanlılıq)** əlaqəsi müşahidə olunur.

“*Mən qoydum...*” misrası ilə başlanan bəndi sadə cümləyə çevirsək – “dərdlərimin əyrisini-düzünü sevgi düzümlü ilə ortaya qoydum, bu söz düzümlü xoşuna gəldimi sən?” – burada **qarşılaşdırma əlaqəsi** ilə formalaşan tabesiz mürəkkəb cümlə yaranır.

“*Gülüm, sən qiyəmətin...*” misraları ilə başlayan bənddəki cümlələr arasında da **qarşılaşdırma əlaqəsi** vardır.

“*Yasa batıb bağça-bağlar, göylər nəyə çəkib ağlar.*” – bu cümlə **səbəb-nəticə əlaqəsi** ilə formalaşmış bağlayıcısız tabesiz mürəkkəb cümlədir.

“Ağlamıram, göz yaşımı unutmuşam, (buna görə də) hıçqırmağım ürəyimdə boğulub.” – burada da **səbəb-nəticə əlaqəsi** aydın şəkildə özünü göstərir.

Yaşamağın dadı qaçıb, neyləyək,

Vallah, hər kəs nəyə isə boğulub.

Yəni bu cümlələri sadə cümləyə çevirsək; hər kəsin nəyə isə boğulduğuna görə yaşamağın dadı qaçıb – səbəb-nəticə əlaqəsi üzə çıxar.

Hiylə işlət gəlib soxul qoynuma,

Mən də düşüm kələyinə, oynuna – izaha ehtiyac qalmır: səbəb-nəticə əlaqəli tabesiz mürəkkəb cümlədir.

Gözlə, dola hörüyünü boynuma,

Qoy desinlər bu da belə boğulub.

İki cümlə səbəb-nəticə əlaqəsi ilə formalaşan bağlayıcısız tabesiz mürəkkəb cümlədir. Maraqlıdır ki, ikinci misra – cümlənin özü tabeli mürəkkəb cümlədir. Yəni (onlar) desinlər (nəyi?) bunun – şairin bu cür boğulmağını. Bu da tamamlıq budaq cümləsli tabeli mürəkkəb cümlədir. Nitqimizdə belə cümlələr çoxdur. Bu cümlələr dilçilikdə qarışıq tipli mürəkkəb cümlələr adlanır.

...Xaincə aldatdın, sən atdın məni,

Sən yazdın bəxtimə dumanı, çəni.

Daha sevəmmirəm sevmirəm səni,

Çək bağla qəlbinə keçən keçidi.

Əvvəlki iki misra – cümlə ilə üçüncü misra arasında səbəb-nəticə, həmçinin üçüncü misra ilə dördüncü misra arasında da səbəb-nəticə əlaqəsi var.

Lap qorxdı, kənar qaçdı,

Yenə də bu cümlələr səbəb-nəticə əlaqəsi ilə biri-birinə bağlanıb. Növbəti cümlələr eyni xarakterli olduğu üçün izaha cəlb etmədik.

Bayram oldu, açılmadı ürəyim,

Fikrim qalıb qaçqınların yanında.

Arzularım gözlərimdə yaş olub,

Bayram günü ağlayacam deyəsən.

Əvvəlki iki və ikinci iki misra arasında yenə də səbəb-nəticə əlaqəsi vardır.

Bir yazının nəticəsində bəzi məqamlara toxunub son sözü deyəcəyik. Lakin bəri başdan qeyd edək ki, ilk şairdir ki, onun şeir yaradıcılığı təzadlı fikirlərə səbəb-nəticə əlaqələri ilə yaranan cümlələrə daha çox rast gəlirik.

Nəticə

Yuxarıda təqdim edilən nümunələr və müşahidələr göstərir ki, Qafar Qəribin şeirlərində Azərbaycan dilinin bütün fonetik, leksik, morfoloji və sintaktik xüsusiyyətlərinə dair kifayət qədər zəngin nümunələrə rast gəlinir. Şairin yaradıcılığında, həmçinin dialektizmlər, onomastik vahidlər, neologizmlər, köhnəlmiş sözlər və digər dil vahidləri də geniş şəkildə işlədilmişdir.

Qafar Qərib daha çox sərbəst şeir formalarından istifadə etdiyi və fikirlərini fəlsəfi baxış bucağından ifadə etdiyi üçün, onun qurduğu cümlələrdə bəzən systemsizlik müşahidə olunur. Bu səbəbdən, bəzi məqamlarda ədəbi dil normalarına tam riayət edilmədiyi diqqət çəkir.

Tədqiqat prosesində biz, M. Füzuli, İ. Nəsimi, Q. Bürhanəddin, Ş. Xətai, M. Araz, X. Məmmədov, X. Kərimli və Ə. Muxtaroglu kimi şairlərin əsərlərinin dil xüsusiyyətlərini də müqayisəli şəkildə araşdırmışıq. Həmin müəlliflərin yaradıcılığında elə bir səhifə yoxdur ki, orada tabesiz və ya tabeli mürəkkəb cümlələrə rast gəlinməsin.

Bu araşdırmanın məqsədi Qafar Qəribin yaradıcılığını tənqid etmək deyil, onun şeir dilinin sintaktik quruluşunu təhlil edərək xüsusiyyətlərini üzə çıxarmaqdır. Araşdırma zamanı onun beş kitabı müqayisəli şəkildə öyrənilmiş və nəticə etibarilə tabesiz mürəkkəb cümlələrin az işlənməsi müşahidə edilmişdir. Xüsusilə aydınlaşdırma əlaqəli tabesiz mürəkkəb cümlələrə demək olar ki, rast gəlinməmiş, lakin qarşılaşdırma, səbəb-məqsəd və zaman əlaqəli cümlələr daha çox qeydə alınmışdır.

Bizim qənaətimizə görə, bu xüsusiyyətlər şairin daxili duyğularından, düşüncə tərzindən və bəzən müəyyən küskünlük hisslərindən qaynaqlanır.

Tabeli mürəkkəb cümlələr baxımından isə, Qafar Qəribin yaradıcılığında əsasən qarşılaşdırma, səbəb-nəticə və tamamlıq budaq cümlələri üstünlük təşkil edir. Cəmi iki-üç xəbər budaq cümləsi, bir neçə yer budaq cümləsi və digər növlərə aid az sayda nümunələrə rast gəlinmişdir.

Ümumilikdə aparılan müşahidələr göstərir ki, Qafar Qəribin yaradıcılığı dil baxımından daha geniş və sistemli şəkildə tədqiq olunmağa layiqdir.

Ədəbiyyat

Abdullabəyova, P. (2022). *Bədii dildə rənglərin üslub imkanları* [Avtoreferat, Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru]. Qeyrət nəşri.

Abdullayev, Ə., və b. (1985). *Müasir Azərbaycan dilində mürəkkəb cümlələr*. Bakı.

Babayev, C. (2024). *Azərbaycan və ingilis dillərində bədii üslub vasitələrinin müqayisəli-linqvistik tədqiqi* [Avtoreferat, Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru]. Naxçıvan.

- Babazadə, Z. (2025). *The first influences of western literature on Azerbaijan literature: Modernism and tradition in the works of Akhundzadeh*. *Acta Globalis Humanitatis et Linguarum*, 2(1).
- Babazadə, Z., & Qənbərov, M. (2025). *Specific aspects of the motif of immortality in literature*. *Acta Globalis Humanitatis et Linguarum*, 2(2), 215–222.
- Cabbarova, S. R. (2025). *Məktəbəqədər yaşlı uşaqların intellektual hazırlığı və inkişafı*. *Global Spectrum of Research and Humanities*, 2(4), 48–58.
- Əliyeva, R. (2023). *Aşıq Ələsgərin dili və söz-ifadə yaradıcılığı. “Qərbi Azərbaycana qayıdış” mövzusunda festival-kongresin materialları (23–34 noyabr 2023)*. Naxçıvan: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Nümayəndəliyi, Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi, Naxçıvan Dövlət Universiteti və Qərbi Azərbaycan İcması.
- Əliyeva, R. (2024). *Word formation process through metaphorization in modern Azerbaijani artistic language*. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, (ISSN 2592-8813), 240–246. Riga: Baltijas Starptautiska Akademija.
- Gənclik və zaman qəzeti*. (2006, mart 1). Xüsusi buraxılış, №4.
- Hashimov, A., & Abuzerli, A. (2025). *The restoration of archetypal memory in Yusif Samedoglu's “The Day of Murder”: A psychoanalytic and symbolic interpretation*. *Global Spectrum of Research and Humanities*, 2(5), 60–66.
- Müasir Azərbaycan dilinin qrammatikası. (1961). *III hissə*. EA nəşri. Bakı.
- Mustafayeva, N. (2017). XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında tarixi-vətənpərvərlik mövzulu müxəmməslər. *Bakı Dövlət Universiteti İlahiyyat Fakültəsinin Elmi Məcmuəsi*, 123–131.
- Qasımova, İ. (2018). Sadə cümlədə genişlənmənin əhəmiyyəti. *Naxçıvan Dövlət Universitetinin Elmi Əsərləri*, (5[94]), 146–149.
- Qərib, Q. (2000). *Gözümə döydüyüm şəkil*. Naxçıvan.
- Qərib, Q. (2004). *Dünya üç bucaq imiş*. Bakı.
- Qərib, Q. (2008). *Göydən üç alma düşdü*. Bakı.
- Qərib, Q. (2009). *Vətən daşdan başlayırmış*. Bakı.
- Qərib, Q. (2014). *Qədim – yeni Naxçıvan*. Naxçıvan.
- Quliyeva, S., & Babazadə, Z. (2025). *Müasir qlobal kontekstdə Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafı və beynəlxalq ədəbi təsirlər: təsirləri formalaşdıran amillər*. *Journal of Azerbaijan Language and Education Studies*, 2(3), 184–189.
- Qurbanov, A. (1979–1981). *Müasir Azərbaycan ədəbi dili (III hissə)*. Bakı.
- Seyidov, Y., və b. (1979). *Müasir Azərbaycan dilində tabesiz mürəkkəb cümlələr*. Bakı.
- Yaqubov, N. (2021). *Azərbaycan dilində arxaizmlərin leksik-semantik xüsusiyyətləri* [Avtoreferat, Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru]. Qeyrət nəşri.

Received: 10.09.2025

Revised: 18.09.2025

Accepted: 20.10.2025

Published: 26.10.2025